

НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА ДЕЦАТА

Изх.№ 95/28.07.2023

ДО
ИВАНКА ШАЛАПАТОВА
МИНИСТЪР
НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА
ПОЛИТИКА

Относно: *Необходимост от спешна реформа за спиране на регреса в системата за закрила на детето*

Уважаема г-жо Шалапатова,

Обръщаме се към Вас с тревога относно продължаващия регрес в системата за закрила на детето, който застрашава здравето, развитието и дори живота на хиляди деца в България.

Системата за закрила на детето е създадена като основен инструмент за осигуряване на закрила на детето, подкрепа на семействата и гарантирането на правата на детето. За съжаление обаче структурата, която представлява нейния гръбнак, остава тромава и неразвиваща се част от общата структура на Агенцията за социално подпомагане. **Над 10 години ние от Национална мрежа за децата и гражданските организации, които подкрепяме над 200 000 деца годишно, алармираме за продължаващ застои и регрес в тази система, която би трябвало да подкрепя семействата в момент на трудност, да предотвратява рискове за децата, да осигурява закрила - а понякога и буквално да спасява животи.**

Сред проблемите, които открояваме като най-съществени, са структурните проблеми, в които единственото оперативно звено за изпълнение на мерките за закрила на детето са отделите за закрила на детето към Дирекциите „Социално подпомагане“. В същото време, налице е продължаваща с годините висока натовареност на работещите в ОЗД, липса на изисквания за специализирано висше образование и професионални стандарти, липса на качествена подготовка и последващи обучения, мониторинг, супервизия и други. Сега функциониращата система на Агенцията за социално подпомагане не отчита и редица ключови препоръки на Комитета на ООН по правата на детето, включително първостепенно значение на най-добрите интереси на детето при вземането на решения, отнасящи се до него, ефективно сътрудничество и координация между системата за закрила на детето, полицията и правосъдната система, настаняване на деца в резидентна грижа единствено като крайна мярка и др. Нещо повече, недостатъците на системата за закрила са добре формулирани още в

НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА ДЕЦАТА

анализ от 2008 година¹, но извън частичните мерки на парче, финансирани на проектен принцип, така необходимата реформа в системата за закрила не е нито планирана, нито дори обсъждана. С осъществяването на реформата, която започна с приемането на Закона за социалните услуги, още по-ясно изпъква невъзможността системата на Агенцията за социално подпомагане да се справи със съвременните изисквания за закрила на детето и подкрепа на семейството. Това е особено видно в случаи, в които се налагат дейности за предотвратяване на изоставянето и подкрепа на семействата – например, при сигнали за изоставяне на новородени още в неонатологията.

Несправянето на системата за закрила на детето се вижда ясно както в данните за деца в риск, така и в сигналите, които продължават да постъпват в Национална мрежа за децата. **Налице са множество случаи на деца, изоставени на произвола на съдбата и семейства, оставени сами в невъзможност да се справят с трудна ситуация.** Ярък пример е добилият медийна популярност случай на детето от с. Иван Вазово, който отнема шест години, пет сигнала, десетки медийни материали и смъртта на едно дете, за да се образува дори само проверка относно нуждата майката да получи лечение и подкрепа. Друг потресаващ пример е трагичният случай от края на м. март 2023 г., когато дете от гр. Русе, неполучило временна мярка на закрила и върнато на наркозависимата си майка, бе оставено само вкъщи и загина в пожар. Нашата Мрежа за правна помощ изпрати запитване до ДСП по случая, с цел установяване на причините, довели до решението за връщане на детето при наркозависимата майка, но запитването ни остана без отговор. **Продължаваме да получаваме информация за казуси, при които ДСП отказват да разкрият случай дори в ситуация на дете, жертва на тежко насилие, като вместо това насочват случая към предварителна оценка на потребностите от социална услуга.**

Данните потвърждават системните проблеми, които се виждат от гореописаните случаи. Броят на изоставените деца годишно остава относително постоянен – около 2000 годишно. Макар да не е известно Агенцията за социално подпомагане да следи за броя на децата, които не са насочвани към социална услуга, а с които е работил единствено служител на ДСП, виждаме, че при близо 30 000 случая на деца в риск, разкривани от отделите за закрила на детето годишно, общият капацитет на местата в социалните услуги, дори без да се има предвид тяхната специализация, е около 15 000. И въпреки че средната натовареност на социалните работници в ОЗД е намаляла от 124 случая през 2011 г. до 35 случая на един социален работник през 2021 г., то все още има над петнадесет области, в които един социален работник отговаря за два пъти повече случаи. В шест области един социален работник проследява и взема решения за над 100 случая на деца. Нещо повече, намаляването на натоварването на социалните работници не се дължи на съществено повишаване на техния брой – ако през 2008 г. общо в

¹ Предложения за подобряване капацитета на системата за закрила на детето в Република България, Стратегма, 2008, по поръчка на УНИЦЕФ

НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА ДЕЦАТА

отделите за закрила на детето са работили 810 социални работници, то през 2021 г. те са 883. Така социалните работници, които отговарят за преценката на риска за едно дете при подаден сигнал и чиято роля е да предприемат мерки за закрила, ако са необходими такива, остават без значима промяна по отношение на грижата за психичното, емоционалното и физическото си съхраняване, а мотивацията на младите хора да се посветят кариерно на социалната работа остава ниска.

Затруднена е и координацията на системата на АСП с други секторни системи, когато тя е ключова за намирането на решения в най-добрия интерес на детето. Колеги, работещи на терен докладват, че често работещите в ОЗД са принудени да се справят сами в рискови случаи. Споделят и че доказателствата и становищата им не се приемат в съда. В последно време се увеличават и сигналите за случаи на повишаване на напрежението или дори натиск върху социалните работници за реинтеграция на дете, настанено в приемно семейство, последвано от второ извеждане от биологичното семейство заради използване на детето за просия или друг съществен риск.

Невъзможността на системата за закрила на детето да изпълни функциите си да подкрепи деца в трудна ситуация се отразява директно и върху останалите системи, имащи отношение към детското благосъстояние и правата на детето. Така например, основна бариера в реализирането на реформата в детското правосъдие, която да отмени разпоредбите на близо 70-годишен закон, беше именно невъзможността на системата за закрила да се погрижи за децата в контакт и конфликт със закона под 14 години. И към момента съществува законовата възможност дете над 8 години да бъде затворено в интернат, който малко се различава от затворническа институция, за простъпки, за които законът не наказва дори възрастните. Подобна е ситуацията и в здравната система. Налице са случаи, в които бебе остава повече от година в болница без да бъдат предприети мерки за настаняването му в семейна среда поради факта, че за него се налагат специални грижи². Системата за закрила на детето почти не отчита съществуването на непридружени деца бежанци - от над 3300 непридружени деца, търсещи международна закрила, АСП дава данни за работа с едва 182. Въобще липсват данни с колко непридружени деца с временна закрила са работили ДСП.³

²<https://nova.bg/news/view/2021/11/04/345201/%D0%BA%D0%B0%D0%BA%D0%B2%D0%B0-%D1%89%D0%B5-%D0%B1%D1%8A%D0%B4%D0%B5-%D1%81%D1%8A%D0%B4%D0%B1%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%B0-%D0%BE%D1%82-%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D1%81%D0%B8-%D0%B2-%D0%B1%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B0/>

³ Бележник 2023 „Какъв е средният успех на държавата в грижата за децата?“, Национална мрежа за децата, 2023

НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА ДЕЦАТА

Настояваме за спешен краткосрочен план за решаване на проблемите в системата за закрила и дългосрочен, който да е ориентиран към цялостна законодателна и административна реформа. Присъединяваме се към заключението на доклада на УНИЦЕФ, че е крайно време от дейности за закрила на детето, изградени в процес на преход, България да премине към стабилна и професионална система за закрила на детето в XXI век.⁴

Ключови елементи от реформата на системата за закрила на детето са:

- Създаване на концепция за това какво трябва да представлява системата за закрила на детето и какви са нейните основни компоненти, функции и подходи по отношение на превенцията, закрилата на детето и подкрепата на семействата.
- Разделяне на мерките за закрила на детето от мерките за подкрепа.
- Мултисекторен подход с ясни отговорности на всяка една от секторните системи и ясна отговорност и правомощия за координацията между тях.
- Ясно разграничаване на административните функции на ОЗД от управлението на случаи и предоставянето на социални услуги за деца.
- Въвеждане на стандарти за социална работа за работещите в системата на АСП (ДСП и ОЗД).
- Въвеждане на изисквания за задължително висше образование, задължително първоначално обучение за служителите на ДСП и система от продължаващи обучения.
- Въвеждане на задължителна супервизия с регламентиран срок и качество, при която работещите да могат да избират вътрешни или външни за системата супервайзор/и, които могат да предоставят индивидуална и/или групова супервизия и отговарят на задължителни минимални изисквания.
- Актуализиране на университетските програмите за подготовка на социални работници, включително от гледна точка на увеличаване на възможностите за практически стаж, както и развитие на капацитет за провеждане на изследвания в областта на социалната работа.
- Осигуряване на добри условия на работа, включително адекватно работно заплащане и условия на труд, длъжностна характеристика, която ясно разграничава функциите за работа на терен, ранна идентификация, насочване, мулти-дисциплинарно сътрудничество и съвместна работа по случай, както и необходимите компетентности за цялостното управление на случай и ясни възможности за кариерно израстване по предварително известни критерии.
- Разработване на компетентности за различните категории служители, работещи в системата за закрила, включително и на ръководителите на ОЗД и ДСП с оглед гарантиране, че те също притежават необходимите знания, умения и нагласи за изпълнение на задълженията си.

⁴ УНИЦЕФ, 2019, Анализ на системата за закрила на детето в България, стр. 7

НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА ДЕЦАТА

- Осигуряване на ефективно финансиране на структурите, координиращи системата за закрила на детето, обвързано със стратегическите цели и планове.

Напомняме, че към момента вече са налице разработени различни сценарии, които могат да бъдат използвани и оценени според тяхната ефективност за поситигането на най-добри резултати в закрилата на детето. Вярваме, че е необходимо спешното започване на процес на анализ и оценка, който да позволи създаването на концепция и структура на системата за закрила и провеждане на така необходимата реформа.

Ние от Национална мрежа за децата оставаме като коректен и предвидим партньор в този процес.

Национална мрежа за децата

28.07.2023